

LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS KONTROLĖ

VALSTYBINIO AUDITO ATASKAITA NAUJŲ VARTOTOJŲ PRIJUNGIMAS PRIE VEIKIANČIŲ ENERGETIKOS ĮMONIŲ OBJEKTŲ

2008 m. lapkričio 6 d. Nr. VA-P2-20-2-23
Vilnius

Auditas atliktas, vykdant
Valstybės kontrolės 2-ojo audito departamento
direktorės Zitos Valatkienės
2008-01-15 pavedimą Nr. P2-20-2

Auditą atliko valstybinių auditorių grupė:
Remigijus Bieliauskas (grupės vadovas)
Jonas Šakalinis
Laurynas Bilkis

Auditas pradėtas 2008-01-15
Auditas baigtas 2008-11-06

Su valstybinio audito ataskaita galima susipažinti
Valstybės kontrolės interneto puslapyje
adresu www.vkontrole.lt

TURINYS

Santrauka	3
Įžanga	5
Sutrumpinimų paaiškinimas	6
Audito apimtis ir procesas	7
Audito rezultatai	8
1. Prijungimo prie elektros skirstomųjų tinklų tvarka ir mokesčio nustatymo būdai	8
2. Elektros skirstomųjų tinklų projektavimas	10
2.1. Naujų elektros skirstomųjų tinklų statyba privačiuose žemės sklypuose	11
2.2. Techninių prijungimo sąlygų išdavimas	12
2.3. Prijungimo projektų derinimas	13
2.4. Į projekto įgyvendinimo vertę neįtraukiamos projektavimo išlaidos	14
3. Prijungimo mokestis nesusijęs su elektros tinklų statybos išlaidomis	15
3.1. Skaičiuojamųjų ir faktinių statybos kainų skirtumai	15
3.2. Vienanaris ir dvinaris įkainiai nesusiję su projekto įgyvendinimo išlaidomis	17
4. Prijungimo mokesčio skaičiavimas BVG būdu	19
5. Papildoma prijungimo mokesčio dalis	20
6. Rangovo parinkimas	21
7. Elektros skirstomųjų tinklų plėtros finansavimo padalinimas tarp naujų vartotojų	22
8. Naujų vartotojų prijungimo proceso kontrolė	23
Išvados ir rekomendacijos	25

SANTRAUKA

Atlikdami šį auditą siekėme nustatyti naujų elektros energijos vartotojų prijungimo prie skirstomųjų tinklų tvarkos trūkumus ir pasiūlyti galimus sprendimus šiai tvarkai tobulinti. Auditą atlikome Lietuvos Respublikos ūkio ministerijoje, Valstybinėje kainų ir energetikos kontrolės komisijoje ir AB Rytų skirstomieji tinklai.

Audito metu nustatyta, kad prijungimo mokesčio nustatymas pagal skaičiuojamąją projekto vertę buvo neobjektyvus, nes faktinės projekto įgyvendinimo išlaidos dažnai skiriasi nuo skaičiuojamųjų. Dėl to naujieji vartotojai 2004–2007 metais skirstomųjų elektros tinklų operatoriams sumokėjo 13,6 mln. Lt daugiau nei numato nustatytas 40 proc. prijungimo mokesčio skaičiavimo principas. Operatorių reikalavimas naujesiems vartotojams prijungimo projektu skaičiuojamosiose sąmatose taikyti maksimalius netiesioginių išlaidų koeficientus ir mokėti papildomus prijungimo mokesčius, kai rangovo pasiūlyta kaina yra didesnė nei skaičiuojamoji, taip pat buvo nepagrįsti ir nereglamentuoti teisės aktais. Nuo 2008 m. rugsėjo 1 d. įsigalioję „Elektros energijos vartotojų, gamintojų energetikos objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) prijungimo prie veikiančių energetikos įmonių objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) taisyklių“ pakeitimai nustatė prijungimo mokesčio skaičiavimo būdą nuo viešąjį pirkimą laimėjusio rangovo atliktų darbų kainos, kas išsprendė paminėtas problemas.

Lietuvos Respublikos Vyriausybei pasiūlėme inicijuoti teisės aktų pakeitimus, numatančius pareigą Ūkio ministerijai vartotojų ir gamintojų energetikos objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) prijungimo prie veikiančių energetikos įmonių objektų taisyklių nuostatas suderinti su Valstybine vartotojų teisių apsaugos tarnyba, kadangi ši ministerija patikėjimo teise valdo, naudoja ir disponuoja visų didžiųjų šalies elektros energetikos įmonių valstybei nuosavybės teise priklausančiomis akcijomis, o ministerijos darbuotojai yra šių įmonių stebėtojų tarybų nariai. Dėl šių priežasčių Ūkio ministerijos darbuotojams gali būti sunku išvengti interesų konflikto ir vienašališkai nustatyti visoms proceso šalims objektyvias naujų vartotojų ir gamintojų prijungimo taisykles.

Rekomendavome Vyriausybei taip pat inicijuoti teisės aktų pakeitimus nustatant galimybę plėtoti elektros skirstomuosius tinklus privačiuose žemės sklypuose mažiausiai nepatogumų sukeliančiais būdais, kadangi šiuo metu šis procesas detaliau nereglamentuotas, o tai labai apsunkina naujų tinklų projektavimo darbus tokiose vietovėse. Be to, pasiūlėme atsisakyti Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos tvirtinamų vartotojų įrenginių prijungimo prie tinklų įkainių (vienanario ir dvinarinio) ir tokio skaičiavimo būdo taikymo nustatant prijungimo mokesť naujesiems vartotojams, kadangi šie įkainiai nesusieti nei su skaičiuojamosiomis, nei su faktinėmis konkrečių statybos darbų išlaidomis. Taip naujieji vartotojai sumoka gerokai už 40 proc.

prijungimo išlaidų didesnę prijungimo mokesį: 2004–2007 metais naujieji vartotojai operatoriams sumokėjo 19,1 mln. Lt daugiau nei numato nustatytas 40 proc. prijungimo mokesčio skaičiavimo principas.

Kadangi naujų vartotojų prijungimo prie veikiančių elektros energetikos įmonių objektų procesas, kaip ir elektros energijos pirkimo-pardavimo procesas, daugeliu atvejų yra monopolinių energetikos įmonių teikiama paslauga, todėl patys vartotojai prijungimo sutarčių sąlygoms daryti įtakos iš esmės negali. Taip nepakankamai apsaugomi naujųjų elektros energijos vartotojų interesai. Dėl to Vyriausybei pasiūlyta inicijuoti teisės aktų pakeitimus nustatant pareigą Ūkio ministerijai, suderinus su Valstybine vartotojų teisių apsaugos tarnyba, patvirtinti standartines naujų vartotojų prijungimo prie elektros tinklų sutarčių sąlygas arba tipines (pavyzdines) šių sutarčių formas.

Ūkio ministerijai rekomendavome įpareigoti operatorius viešai skelbti duomenis apie nepanaudotas elektros energijos perdavimo (skirstymo) galimybes kadastrinėse vietovėse esamuose tinkluose, kas gerokai supaprastintų prisijungimo prie skirstomųjų tinklų planavimo procesą naujesiems vartotojams. Taip pat pasiūlėme nustatyti prijungimo mokesčio skaičiavimą ne nuo bendrojo elektros tinklo bendrojo leistino pajėgumo, o nuo naujojo vartotojo prašomos leistinosios galios, kadangi nustatytos naujų vartotojų prijungimo prie elektros tinklų taisyklės neadekvačiai paskirsto bendrai naudojamų skirstomųjų elektros tinklų statybos dalinį finansavimą (prijungimo mokesį) tarp naujųjų vartotojų.

Rekomendavome Ūkio ministerijai, suderinus su Valstybine vartotojų teisių apsaugos tarnyba, parengti ir patvirtinti privalomas standartines elektros energijos pirkimo-pardavimo sutarčių sąlygas, nes tai atlikti šią instituciją įpareigoja Energetikos ir Elektros energetikos įstatymai. Taip pat pasiūlėme užtikrinti, kad operatoriai visais atvejais įvertintų projektavimo ir kitų inžinerinių paslaugų išlaidas skaičiuojant naujų elektros tinklų vertę, nes tai numato skaičiuojamųjų kainų rekomendacijos ir verslo apskaitos standartai, bei numatyti vartotojams galimybę visais atvejais pasiūlyti operatoriui atestuotą rangovą savo elektros energijos įrenginiams prijungti, kas padidintų galimybes sumažinti naujų elektros tinklų statybos išlaidas.

Valstybinei kainų ir energetikos kontrolės komisijai rekomendavome sustiprinti elektros skirstomųjų tinklų operatorių veiklos, prijungiant naujus vartotojus prie elektros tinklų, kontrolę, kadangi iki šiol komisija neatliko jokių šios operatorių veiklos patikrinimų.

IŽANGA

Audita atlikti paskatino pastaraisiais metais didėjantis visuomenės ir investuotojų susidomėjimas nustatytų naujų vartotojų prijungimo prie energetikos įmonių objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) taisyklių nuostatomis, vis dažnėjantys debatai žiniasklaidoje.

Energetikos sritį apima elektros, gamtinių dujų, šilumos, branduolinės energijos, kietojo kuro, atsinaujinančių išteklių, naftos ir naftos produktų sritys. Audito metu, atsižvelgdami į numatytą resursų kiekį, nagrinėjome tik naujų elektros energijos sektoriaus vartotojų (išskyrus gamintojus) prijungimą prie skirstomųjų tinklų. Netyrėme ir sodų bendrijoms priklausančių elektros energijos skirstomųjų tinklų išpirkimo klausimo.

Tuo metu, kai Lietuva buvo Sovietų Sąjungos sudėtyje, elektros energijos skirstomųjų tinklų plėtra buvo vykdoma atlikus perspektyvinius elektros energijos poreikio tyrimus, elektros apkrovų galių pasiskirstymą šalies teritorijoje, kas sudarė prielaidas perspektyvinės elektros tinklų plėtos metmenims parengti. Tuo metu elektros skirstomųjų tinklų plėtos planavimas buvo daug paprastesnis, nes beveik visi elektrifikuojami objektai, išskyrus privačius gyvenamuosius namus, priklausė valstybei. Šiandien dauguma naujų elektros energijos vartotojų yra privatūs fiziniai ir juridiniai asmenys, o jų veikla tapo gerokai mažiau ribojama, todėl sunkiau prognozuojama. Dėl šių priežasčių žemos įtampos elektros skirstomųjų tinklų plėtos perspektyvinis planavimas tapo sudėtingas ir mažai efektyvus, todėl pastaruosiu metu beveik nevykdomas.

Elektros energijos tiekimas yra visuomeninė paslauga. Naujų elektros skirstomųjų tinklų statybą, eksploatuojamų tinklų techninę priežiūrą, reikalingą remontą ir rekonstrukcijas organizuoja elektros energijos tiekėjas (operatorius). Daugeliu atvejų tai yra vienas iš dviejų Lietuvos skirstomųjų tinklų monopolininkų – AB Rytų skirstomieji tinklai arba AB „VST“.

Šiuo auditu siekėme paraginti atsakingas institucijas tobulinti „Elektros energijos vartotojų, gamintojų energetikos objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) prijungimo prie veikiančių energetikos įmonių objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) taisykles“ ir kitus teisės aktus nustatant paprastesnę, skaidresnę, labiau naujų elektros energijos vartotojų interesus apsaugančią prijungimo prie elektros skirstomųjų tinklų tvarką.

SUTRUMPINIMŲ PAAIŠKINIMAS

BVG – Bendra vartotojų grupė.

Metinis rangovas – viešąjį pirkimą laimėjęs ir su operatoriumi elektros skirstomųjų tinklų rangos tam tikroje teritorijoje sutartį vieneriems metams pasirašęs rangovas. Sutarties priede nurodomi visi rangovo siūlomi atlikti darbai, medžiagos ir jų įkainiai.

Naujasis vartotojas – juridinis ar fizinis asmuo, jungiantis savo elektros įrenginius prie operatoriaus elektros tinklų, arba esamas vartotojas, pageidaujantis padidinti elektros įrenginių leistiną naudoti galią, keisti elektros energijos tiekimo patikimumą ar įrengtą vienfazį atvadą trifaziu¹.

Operatorius (-iai) – AB Rytų skirstomieji tinklai ar (ir) AB „VST“.

Prijungimo mokestis – vadovaujantis „Elektros energijos vartotojų, gamintojų energetikos objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) prijungimo prie veikiančių energetikos įmonių objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) taisyklėmis“ ir Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nustatytais įkainiais apskaičiuojamas mokestis, kurį naujasis vartotojas turi sumokėti operatoriui už jo įrenginių prijungimą prie skirstomųjų elektros energijos tinklų.

Prijungimo sutartis – tarp operatoriaus ir naujojo vartotojo pasirašoma sutartis, kurioje numatomos būtinos įvykdyti sąlygos. Sutarties formą vienašališkai nustato operatorius.

Projektavimo darbai – projektavimo ir kiti inžinerinių tyrinėjimų darbai, atliekami iki objekto statybos pradžios.

RST – AB Rytų skirstomieji tinklai.

Skaičiuojamoji (sąmatinė) projekto vertė (kaina) – projekto vertė, apskaičiuota pagal UAB „Sistela“ parengtas ir Juridinių asmenų, fizinių asmenų ir mokslo įstaigų parengtų rekomendacijų dėl statinių statybos skaičiuojamųjų kainų nustatymo registre įregistruotas rekomenduojamas kainas.

Taisyklės – Elektros energijos vartotojų, gamintojų energetikos objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) prijungimo prie veikiančių energetikos įmonių objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2002-09-17 įsakymu Nr. 326.

VKEKK – Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija.

VST – AB „VST“.

VVTAT – Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba.

¹ Elektros energijos vartotojų, gamintojų energetikos objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) prijungimo prie veikiančių energetikos įmonių objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) taisyklių 4 punktą.

AUDITO APIMTIS IR PROCESAS

Audito objektas – Elektros energijos vartotojų ir gamintojų energetikos objektų prijungimas prie veikiančių energetikos įmonių objektų (tinklų, įrenginių, sistemų).

Audito subjektai – Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, VKEKK, AB Rytų skirstomieji tinklai.

Audito tikslas – nustatyti naujų elektros energijos vartotojų prijungimo prie skirstomųjų tinklų tvarkos trūkumus ir pasiūlyti galimus sprendimus šiai tvarkai tobulinti.

Vertinimo kriterijai:

- projektinių (skaičiuojamųjų) ir faktinių elektros skirstomųjų tinklų statybos kainų santykis;
- prijungimo mokesčio, apskaičiuoto vadovaujantis vienanariu ir dvinariu įkainiais, santykis su faktinėmis elektros tinklų plėtros išlaidomis;
- elektros tinklų plėtros finansavimo padalinimas tarp naujų vartotojų.

Audito procesas

Audito metu nagrinėjome naujų elektros energijos vartotojų prijungimą prie veikiančių energetikos įmonių objektų reglamentuojančius teisės aktus, analizavome tiek apibendrintus, tiek konkrečių praktinių pavyzdžių duomenis.

Bendravome su Ūkio ministerijos, Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos, Valstybinės energetikos inspekcijos prie LR ūkio ministerijos, AB Rytų skirstomųjų tinklų, AB „VST“, Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos, Konkurencijos tarybos, Lietuvos pramonininkų konfederacijos atstovais. Audito metu naudojome RST, VVTAT, VKEKK ir kitų institucijų pateiktais duomenimis.

Audito apribojimas

Kadangi teisės aktai nenumato valstybinio audito atlikimo privataus kapitalo įmonėse, tokiose kaip VST, o ši įmonė atsisakė audito metu pateikti informaciją apie naujus elektros energijos vartotojus, todėl audito įrodymai pagrįsti tik RST duomenimis.

Duomenis rinkome taikydami tikrinimo (dokumentų nagrinėjimo), apklausos (pokalbių), palyginimo (rodiklių) statistinės analizės ir kitas procedūras.

Audituojamas laikotarpis – 2006–2007 metai, tam tikriems klausimams nagrinėti buvo naudojami ir kitų laikotarpių duomenys.

Atlikdami auditą laikėmės prielaidos, kad visi mums pateikti dokumentai yra išsamūs ir galutiniai, o dokumentų kopijos tiksliai atitinka originalus.

AUDITO REZULTATAI

1. Prijungimo prie elektros skirstomųjų tinklų tvarka ir mokesčio nustatymo būdai

Elektros energetikos įstatyme nustatyta pareiga skirstomųjų tinklų operatoriams „prijungti vartotojų ir gamintojų įrenginius, esančius skirstymo veiklos licencijoje nurodytoje teritorijoje, prie skirstomųjų tinklų pagal atitinkamus techninius norminius dokumentus ir technines sąlygas“².

Energetikos įstatyme nustatyta, kad „prijungimo išlaidas pagal nustatytus įkainius padengia atitinkami gamintojai arba vartotojai“³. Šis punktas tiesiogiai susieja naujų vartotojų mokamą prijungimo mokestį su operatorių patiriamomis naujų elektros tinklų statybos išlaidomis. Šiame įstatyme numatyta, kad Ūkio ministerija „nustato vartotojų, gamintojų energetikos objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) prijungimo prie veikiančių energetikos įmonių objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) tvarką ir sąlygas“⁴.

Prijungimo prie elektros skirstomųjų tinklų mokestis, kurį naujasis vartotojas turi sumokėti operatoriui, šiuo metu apskaičiuojamas 4 būdais:

- **Sąmatiniu** – 40 proc. vartotojo įrenginių prijungimo prie elektros tinklų projekto sąmatinės vertės (nuo 2008-09-01 – 40 proc. rangovo atliktų darbų kainos, žr. 3.1. skyrių)⁵.
- **Vienanariu** – VKEKK⁶ patvirtinti vienanariai įkainiai (žr. 3.2. skyrių).
- **Dvinariu** – VKEKK⁶ patvirtinti dvinariai įkainiai (žr. 3.2. skyrių).
- **BVG** – pagal anksčiau operatoriaus įgyvendintų projektų vertę (žr. 4 skyrių).

Skaičiuojant sąmatiniu ir BVG būdais, prijungimo mokestis sudaro 40 proc. statybos išlaidų (skaičiuojamųjų arba faktinių). VKEKK patvirtinti vienanariai ir dvinariai įkainiai apskaičiuoti taip pat įvertinant 40 proc. RST ir VST 2001–2002 metais patirtų elektros tinklų statybos naujesiems vartotojams išlaidų. Galima teigti, kad visi 4 skaičiavimo būdai nustatyti vadovaujantis principu:

$$\text{Prijungimo mokestis} = 40 \text{ proc. Naujų elektros tinklų statybos ar esamų rekonstrukcijos išlaidų vertės}$$

² Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas (nauja redakcija), 2004-07-01 Nr. IX-2307, 21 str. 6 p.

³ Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas, 2002-05-16 Nr. IX-884, 12 str. 3 p.

⁴ Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas, 2002-05-16 Nr. IX-884, 6 str. 9 p.

⁵ Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2008-06-18 įsakymas Nr. 4-253.

⁶ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2002-12-11 nutarimas Nr.122 „Dėl elektros energijos vartotojų įrenginių prijungimo prie tinklų įkainių“.

Daugelyje kitų šalių prijungimo mokestis yra nuo 50 iki 100 proc. naujų vartotojų prijungimo išlaidų, pvz., Olandijoje – 50 proc., Latvijoje – 60 proc. ir t. t., tačiau negalima tiesiogiai lyginti šių prijungimo mokesčio dydžių, nes skiriasi prijungimo taisyklės.

1 lentelėje pateikiame naujojo elektros energijos vartotojo prijungimo prie skirstomųjų tinklų proceso etapus, kai reikalingas statybos leidimas.

1 lentelė. Pagrindiniai naujojo vartotojo prijungimo prie operatoriaus elektros energijos skirstomųjų tinklų proceso etapai (kai reikalingas statybos leidimas)

<i>Eil.Nr.</i>	<i>Etapai</i>
1.	Naujasis (būsimas) vartotojas kreipiasi į savivaldybės administraciją su prašymu prijungti jo įrenginius prie skirstomųjų elektros tinklų, nurodydamas pageidaujamą leistinąją galią, atvado tipą (vienfazis ar trifazis), patikimumo grupę ir t.t.
2.	Savivaldybės administracija persiunčia prašymą operatoriui.
3.	Operatorius išduoda prijungimo technines sąlygas.
4.	Naujasis vartotojas susiranda atestuotą projektuotoją, kuris pagal operatoriaus išduotas technines sąlygas parengia prijungimo techninį projektą ir sąmatą (projektavimo darbus 100 proc. finansuoja naujasis vartotojas).
5.	Naujasis vartotojas pateikia parengtą techninį projektą ir sąmatą operatoriui suderinti.
6.	Operatoriui neturint pastabų dėl techninio projekto ir sąmatos, tarp operatoriaus ir vartotojo pasirašoma „Elektros energijos vartotojų elektros įrenginių prijungimo prie skirstomųjų tinklų pagal technines sąlygas paslaugos sutartis“, kurioje nurodomas operatoriaus apskaičiuotas prijungimo mokestis.
7.	Naujajam vartotojui sumokėjus visą prijungimo mokestį, operatorius pradeda rangovo paiešką.
8.	Pasirinkęs rangovą, operatorius su juo pasirašo rangos sutartį ir rangovas atlieka elektros tinklų statybos darbus.
9.	Atlikus rangos darbus, pasirašomas Pripažinimo tinkamu naudoti aktas ir operatorius sumoka rangovui už jo paslaugas.
10.	Nauja elektros linija pradeda eksploatuoti pasirašius atitinkamą aktą.
11.	Naujajam vartotojui įsirengus vidinius elektros tinklus savo teritorijoje, pasirašomas Nuosavybės ribų aktas ir Elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartis.

Šaltinis – Valstybės kontrolė

Kai naujų elektros tinklų statybai ar esamų rekonstrukcijai teisės aktai nereikalauja gauti statybos leidimą, techninis projektas ir sąmata nerengiami, o naujasis vartotojas kreipiasi tiesiogiai į operatorių, pateikdamas paraišką prijungti jo įrenginius prie skirstomųjų elektros tinklų arba padidinti leistinąją galią (kW). Tokiu atveju operatorius, dažniausiai remdamasis vienanariu, dvinariu įkainiais ir (arba) 1 kW kaina BVG atvejais, apskaičiuoja prijungimo mokesčio dydį. Vartotojui

1 pav. Elektros įvadinė spinta

Šaltinis – Valstybės kontrolė

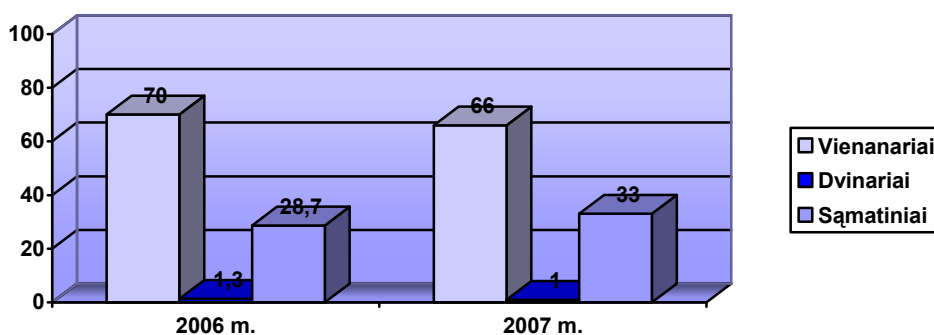
pasirašius Prijungimo sutartį ir sumokėjus prijungimo mokestį, operatorius organizuoja prijungimo darbus.

Naujojo vartotojo sumokamas prijungimo mokestis dažniausiai nepadengia visų tiesioginių konkretaus projekto įgyvendinimo išlaidų. Likusioji išlaidų dalis (60 proc. ir mažiau) priskiriama operatoriaus tinklų plėtros išlaidoms, kurios įvertinamos skaičiuojant 1 kWh viršutines kainų ribas, kurias tvirtina VKEKK.

Tiesioginės išlaidos = **Nuo 40 proc.** + **Iki 60 proc.**
naujojo vartotojo prijungimo prie elektros *padengia* *padengia*
skirstomųjų tinklų *naujasis vartotojas* *operatorius*

Prijungiant naujus vartotojus sukurta elektros energijos skirstomųjų tinklų infrastruktūra tampa operatorių nuosavybe⁷.

2 pav. Prie RST tinklų 2006–2007 m. prijungtų naujų vartotojų kiekis pagal prijungimo mokesčio skaičiavimo būdą, proc.

Šaltinis – RST

Kaip matyti 2 pav., daugiausia (apie 2/3) prijungimo mokesčių apskaičiuojama vadovaujantis vienanariais įkainiais, apie 1/3 – vadovaujantis parengtų projektų sąmatomis, o dvinariais įkainiais naudojamosi itin retai.

2. Elektros skirstomųjų tinklų projektavimas

Taisyklėse nustatyta, kad norint prijungti naują vartotoją prie elektros skirstomųjų tinklų, naujų tinklų statybos ar esamų rekonstrukcijos techninio projekto ir sąmatos parengimą organizuoja ir 100 proc. finansuoja naujasis vartotojas. Taip išvengiama daugybės ginčų tarp operatoriaus ir vartotojo dėl projekto sprendinių, kurie galėtų būti šiuos darbus organizuojant operatoriui.

⁷ Elektros energijos vartotojų, gamintojų energetikos objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) prijungimo prie veikiančių energetikos įmonių objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) taisyklė 40 punktas.

2.1. Naujų elektros skirstomųjų tinklų statyba privačiuose žemės sklypuose

Naujas vartotojas, prieš organizuodamas skirstomųjų tinklų plėtros techninio projekto ir sąmatos parengimą, turi gauti sklypų, kuriuose planuojama statyti skirstomuosius tinklus, savininkų sutikimą. Žinoma atveju, kai šių sklypų savininkai už sutikimą per jų žemę tiesti elektros liniją iš naujųjų vartotojų prašo įvairaus dydžio atlygio. Visi audito metu kalbinti tiek energetikos specialistai, tiek kitų suinteresuotų institucijų ir organizacijų atstovai sutiko, kad tokia problema egzistuoja. Ūkio ministerijos, VKEKK ir RST atstovai pažymėjo, kad šiuo metu projektavimu rūpinasi naujasis vartotojas, todėl šiam klausimui šios institucijos ir įmonės didelio dėmesio neteikia.

Vadovaujantis Energetikos įstatymu, „privati žemė energetikos objektams statyti gali būti naudojama energetikos įmonės ir žemės savininko susitarimu. Jeigu nesusitariama, žemė įstatymų nustatyta tvarka ir sąlygomis gali būti paimama visuomenės poreikiams“⁸. Ši nuostata reglamentuoja tik tuos atvejus, kai naujų tinklų projektavimą organizuoja operatoriai, tačiau nenustato tvarkos, kaip naujieji vartotojai turėtų elgtis nepavykus susitarti su privačios žemės savininkais.

Pavyzdžiui, Vokietijoje taikoma praktika, kai vietinė valdžia (municipalitetas, analogiškai Lietuvoje – savivaldybės) įpareigoja privačių žemės sklypų savininkus sudaryti galimybę tiesti naujas elektros linijas jų žemės sklypų ribomis.

Manome, kad būtų tikslinga ir Lietuvoje įpareigoti privačių sklypų savininkus suteikti galimybę plėtoti elektros skirstomuosius tinklus jų sklypuose mažiausiai žalos ir nepatogumų savininkams sukeliančiais būdais, pvz., sklypų ribomis tiesiant tik požemines kabelines žemos įtampos linijas, o oro linijas – tik tais atvejais, kai požeminių linijų įrengimas yra neįmanomas dėl, tarkime, drėgnų pelkėtų vietovių ar panašiai. Taip būtų sudarytos sąlygos optimaliai elektros skirstomųjų tinklų plėtrai ir supaprastintas jos įgyvendinimas.

Šiuo metu teisės aktai nenustato prievolės privačių žemės sklypų savininkams sudaryti sąlygas elektros skirstomųjų tinklų plėtrai. Tai trukdo naujesiems vartotojams organizuoti optimalių⁹ naujų tinklų projektavimo darbus.

⁸ Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas, 2002-05-16 Nr. IX-884, 14 str. 2 d.

⁹ Optimalūs elektros energijos tinklai – tinklai, suprojektuoti ir nutiesti trumpiausiu galimu keliu. Privačių žemės sklypų savininkams nesutikus leisti statyti žemos įtampos elektros tinklų jų valdose (pvz., valdų ribomis), tinklus yra galimybė pastatyti aplenkiant tokius žemės sklypus, tačiau tokie tinklai jau bus ilgesni (reikalingi papildomi finansiniai išteklių tiek naujam vartotojui, tiek ir operatoriui) nei būtų sutikus tokių žemės sklypų savininkams, todėl, mūsų nuomone, neoptimalūs.

2.2. Techninių prijungimo sąlygų išdavimas

Šiuo metu potencialūs naujieji vartotojai neturi jokios informacijos apie esamus laisvus galingumus (kW) elektros skirstomuosiuose tinkluose. Pavyzdžiui, asmuo, ieškantis žemės sklypo gyvenamojo namo ar pramoninio objekto statybai, negali planuoti, kiek reikės skirti lėšų prijungimo mokesčiui, nes nežino, kokie laisvi toje vietovėje esančių elektros tinklų perdavimo pajėgumai. Naujasis vartotojas turėtų tai žinoti, nes prijungimo išlaidos esant laisviems perdavimo pajėgumams ir jų nesant, gerokai skiriasi. Jeigu esami elektros tinklai naujajam vartotojui negali užtikrinti reikiamo elektros energijos galingumo, jis turės iš dalies finansuoti esamų tinklų tam tikros rekonstrukcijos išlaidas, o tai gali labai padidinti prijungimo mokesťį.

Siekiant, kad būsiami naujieji vartotojai galėtų iš anksto planuoti prijungimo mokesčio dydį, reikėtų, kad operatoriai, esant galimybei, viešai skelbtų apie nepanaudotas galias kadastrinėse vietovėse esančiuose elektros tinklų taškuose.

Audito metu nustatėme, kad operatoriai, išduodami technines sąlygas, nurodo naujiems vartotojams (kaip techninio projekto ir sąmatos rengimo organizatoriams) projektuoti didesnio pralaidumo elektros tinklus, nei vartotojo prašyta leistinoji galia. Operatorius neleidžia naujesiems vartotojams projektuose numatyti mažesnio elektros energijos pralaidumo įrenginių, kurie užtikrintų naujojo vartotojo prašomą galingumą, nes tokiu atveju operatorius nederina projekto ir prijungimo procesas sustabdomas. Taip tinkluose sudaromas tam tikras elektros energijos perdavimo rezervas.

Pastebėjimas

Valstybės kontrolės 2007-03-30 valstybinio audito ataskaitos Nr. VA-20-5P-4 „Teritorijų planavimo ir statybos valstybinė priežiūra“ 3.3 skyriuje konstatuota, kad apie 40 proc. prijungimo prie skirstomųjų tinklų techninių sąlygų operatoriai išduoda vėluodami vidutiniškai 50 kalendorinių dienų.

Viena vertus, suprantamas strateginis operatoriaus noras užbėgti įvykiams už akių, jei gretimoje teritorijoje ateityje atsirastų daugiau naujų vartotojų. Tokiu atveju esami elektros tinklai galėtų užtikrinti didesnę elektros pralaidumą jų nerekonstruojant. Tačiau kita vertus, kyla klausimas, kodėl naujasis vartotojas operatoriaus yra verčiamas finansuoti būsimų (bet jų gali ir nebūti) naujųjų vartotojų prijungimą savo lėšomis?

Manome, kad nustatyta tvarka nėra teisinga naujajam vartotojui. Šią padėtį būtų galima ištaisyti prijungimo mokesťį skaičiuojant nuo vartotojo prašomos leistinosios elektros energijos galios dydžio (kW), t. y. kiekvienas naujas vartotojas turėtų sumokėti prijungimo mokesťį, apskaičiuotą BVG principu:

$$\text{Prijungimo mokesťis} = \frac{\text{Tinklų statybos išlaidos (Lt)}}{\text{Maksimali tinklo leistinoji galia (kW)}} * \text{Naujojo vartotojo prašoma leistinoji galia (kW)} * 0,4$$

Tokiu atveju, operatorius, nustatydamas technines prijungimo sąlygas, savo rizika planuotų perspektyvinę elektros skirstomųjų tinklų plėtrą toje teritorijoje.

Operatoriai, išduodami technines prijungimo sąlygas, įpareigoja projektuoti didesnio nei prašo naujieji vartotojai pralaidumo elektros energijos tinklus, todėl vartotojai priversti iš dalies finansuoti perspektyvinę, jiems naudos neduodančių, elektros tinklų plėtrą.

2.3. Prijungimo projektų derinimas

Atlikę parengtų projektų sąmatų ir atliktų darbų aktų lyginamąją analizę, nustatėme, kad visos naujųjų vartotojų prijungimo projektų sąmatos parengtos taikant maksimalius netiesioginių išlaidų koeficientus, tuo tarpu rangovai atliktų darbų aktuose dažniausiai juos nurodo gerokai mažesnius.

2 lentelė. Konkretaus prijungimo netiesioginių išlaidų dydžiai skaičiuojamojoje ir faktinėje rangovo sąmatose

Netiesioginių išlaidų pavadinimas	Skaičiuojamojoje statybos darbų sąmatoje operatoriaus reikalaujamas nustatyti koeficiento dydis	Rangovo pasiūlytoje statybos darbų kainoje nurodytas koeficiento dydis
Papildomų medžiagų vertė	3 proc.	1,5 proc.
Papildomų mechanizmų vertė	3 proc.	1,5 proc.
Pridėtinės išlaidos	60 proc.	50 proc.
Kitos išlaidos	3 proc.	1,5 proc.
Pelnas	6 proc.	4 proc.

Šaltinis – RST

Operatoriaus specialistai paaiškino, kad jie, vadovaudamiesi Taisyklių 37 punktu, visada reikalauja iš vartotojo skaičiuojamojoje sąmatoje numatyti maksimalius netiesioginių išlaidų koeficientus.

Tokia nustatyta projektų rengimo ir derinimo tvarka suteikia galimybę operatoriui siekti, kad projektai būtų rengiami taikant maksimalius leistinus koeficientus, kurie didina skaičiuojamąją projekto vertę, o kartu ir prijungimo mokesį. Kadangi tiek skaičiuojamoji projekto sąmata, tiek prijungimo mokesčio dydis šiandien nėra susiję su faktinėmis prijungimo išlaidomis, tai sudaro sąlygas operatoriams nepagrįstai iš vartotojo reikalauti didesnio nei 40 proc. faktinių išlaidų dydžio prijungimo mokesčio.

Taisyklėmis nustatyta prijungimo projektų derinimo tvarka sudarė galimybes operatoriui reikalauti, kad projektų sąmatos būtų rengiamos taikant maksimalius netiesioginių išlaidų koeficientus, kurie didina skaičiuojamąją projekto vertę, o tuo pačiu – ir prijungimo mokesį. Kadangi rangovai dažnai atliktų darbų aktuose juos nurodo mažesnius, todėl tai sudarė sąlygas operatoriams nepagrįstai iš vartotojo reikalauti didesnio nei 40 proc. faktinių išlaidų dydžio prijungimo mokesčio.

2.4. Į projekto įgyvendinimo vertę neįtraukiamos projektavimo išlaidos

Vadovaujantis nustatyta tvarka ir operatorių taikoma praktika, naujų vartotojų prijungimo projektavimo ir kitų inžinerinių paslaugų (žemės tyrinėjimai ir kita) išlaidos, kurias 100 proc. finansuoja vartotojas, neįtraukiamos į sukuriamo turto vertę. Vadovaujantis UAB „Sistela“ skaičiuojamųjų kainų rekomendacijomis¹⁰, projektavimo ir kitų inžinerinių paslaugų išlaidos sudaro nuo 7 iki 10 proc. skaičiuojamosios objekto kainos, priklausomai nuo šios kainos dydžio ir darbų pobūdžio (nauja statyba ar rekonstrukcija).

3 lentelė. Projektavimo ir kitų inžinerinių darbų išlaidų dydis nuo skaičiuojamosios objekto kainos

Statybos darbų pobūdis	Objekto skaičiuojamoji kaina iki 0,5 mln. Lt	Objekto skaičiuojamoji kaina nuo 0,5 mln. Lt iki 5 mln. Lt
Nauja statyba	9 %	7 %
Rekonstrukcija	10 %	8 %

Šaltinis – VĮ Statybos produkcijos sertifikavimo centras

Be to, 12-o verslo apskaitos standarto „Ilgalaikis materialusis turtas“¹¹ 11 punkte taip pat numatyta, kad projektavimo ir kitų parengiamųjų darbų išlaidos yra ilgalaikio materialiojo turto savikainos sudėtinė dalis.

Pastebėjimas

Laikinoji tvarka¹² nuo 2001 m. birželio mėn. iki 2002 m. gruodžio mėn. nustatė, kad už naujųjų elektros energijos vartotojų prijungimo projektavimo darbų organizavimą atsakingas buvo operatorius, tačiau naujasis vartotojas turėjo padengti 50 proc. operatoriaus suteiktos paslaugos išlaidų, susijusių su jo elektros įrenginių prijungimu prie elektros energijos tiekėjo tinklų.

Vadovaujantis tuo, kas išdėstyta, galima teigti, kad naujieji elektros energijos vartotojai finansuoja ne 40 proc., o apie 47–50 proc. prijungimo darbų vertės. Vadinasi, apie 7–10 proc., t. y. projektavimo ir kitų inžinerinių tyrinėjimų darbų išlaidų dydžiu, yra sumažinta operatorių apskaitomų elektros skirstomųjų tinklų, kurių projektavimą organizavo ir finansavo naujieji vartotojai, vertė.

Į naujų vartotojų prijungimo projektų vertę neįskaičiuojamos projektavimo ir kitų inžinerinių paslaugų išlaidos, nors skaičiuojamųjų kainų rekomendacijos ir verslo apskaitos standartai numato šias išlaidas įtraukti skaičiuojant objekto savikainą.

¹⁰ Juridinių asmenų, fizinių asmenų ir mokslo įstaigų parengtų rekomendacijų dėl statinių statybos skaičiuojamųjų kainų nustatymo registras, www.spsc.lt.

¹¹ Patvirtintas VšĮ Lietuvos Respublikos apskaitos instituto standartų tarybos 2003-12-18 nutarimu Nr.1.

¹² Lietuvos Respublikos ūkio ministro 1999-05-12 įsakymas Nr. 178 „Dėl naujųjų vartotojų elektros įrenginių prijungimo prie tinklų laikinosios tvarkos ir sąlygų patvirtinimo“.

3. Prijungimo mokestis nesusijęs su elektros tinklų statybos išlaidomis

3.1. Skaičiuojamųjų ir faktinių statybos kainų skirtumai

Analizuodami RST pateiktus konkrečius prijungimo atvejus nustatėme, kad dažnai operatorius už atliktus darbus rangovams moka mažesnę kainą nei nustatyta projektinėje sąmatoje. Taip naujas vartotojas neretai sumoka daugiau nei 40 proc. faktinių operatoriaus plėtros išlaidų.

4 lentelė. Naujų vartotojų prijungimo, kai mokestis skaičiuojamas 40 proc. nuo skaičiuojamosios statybos kainos, duomenys

Metai	Prijungta vartotojų vnt.	Leistinoji galia, kW	Surinkta prijungimo mokesčio iš naujų vartotojų, Lt	Tiesioginės naujų vartotojų elektros įrenginių prijungimo išlaidos, Lt	Prijungimo mokestis tiesioginėse prijungimo išlaidose	Prijungimo mokesčio dalis, viršijanti 40 proc. tiesioginių prijungimo išlaidų, Lt
RST						
2004	4722	56 488,9	12 403 515	33 538 895	37 %	- 1 012 043
2005	3251	39 108	10 891 870	24 971 751	43,6 %	903 169,6
2006	5683	80 245,3	22 958 400	48 032 006	47,8 %	3 745 597,6
2007	8421	130 575	37 533 593	85 016 781	44,1 %	3 526 880,6
Iš viso:	22 077	306 417,2	83 787 378	191 559 433	43,7 %	7 163 604,8
VST						
2004	2319	57 030	5 275 000	12 688 000	41,6 %	199 800
2005	4261	127 389	17 919 000	43 888 000	40,8 %	363 800
2006	5281	91 582	22 232 000	52 939 000	42 %	1 056 400
2007	6561	91 031	25 786 000	52 444 000	49,2 %	4 808 400
Iš viso:	18 422	367 032	71 212 000	161 959 000	44 %	6 428 400
Viso:	40 499	673 449,2	154 999 378	353 518 433	43,8 %	13 592 004,8

Pastaba: Minusinė reikšmė gauta dėl BVG taikymo, kai pastatomos linijos, išlaidos didelės, o vartotojų prijungiama nedaug, t.y. gaunama tik nedidelė dalis įplaukų. Šaltinis – VKEKK

Kaip matyti 4 lentelėje, prijungimo mokestis per pastaruosius ketverius metus šalyje sudarė apie 44 proc. faktinių operatoriaus išlaidų. Dalis, viršijanti 40 proc. projektų įgyvendinimo išlaidų, yra 4 proc. arba 13,6 mln. Lt. Toliau pateikiame duomenis apie kelis konkrečius prijungimus, kai prijungimo mokestis yra didesnis už išlaidas elektros tinklų statybai.

5 lentelė. Prijungimo mokesčių, 2006–2007 m. RST apskaičiuotų pagal sąmatinį metodą (40 proc. projekto sąmatos), palyginimas su faktinėmis prijungimo išlaidomis

Eil. Nr.	Prijungia ma nauja leistinoji galia, kW	Sumokėtas prijungimo mokestis (su PVM), Lt	Faktinės darbų atlikimo išlaidos (su PVM), Lt	Prijungimo mokesčio dydis faktinių darbų atlikimo išlaidų atžvilgiu, proc.	40 proc. faktinių darbų atlikimo išlaidų, Lt	Prijungimo mokesčio dalis, viršijanti 40 proc. tiesioginių prijungimo išlaidų, Lt
1	2	3	4	5 (3/4*100)	6 (4*0,4)	7 (3-6)
1.	5	2826	2035	139	814	2012
2.	20	4247	3525	121	1410	2837
3.	12	24 542	28 000	88	11 200	13 342
4.	3	32 158	38 457	84	15 383	16 775
5.	110	30 310	36 542	83	14 617	15 693
6.	45	29 336	35 923	82	14 369	14 967
7.	12	32 694	42 165	78	16 866	15 828
8.	200	34 319	51 133	67	20 453	13 866
9.	200	43 597	71 453	61	28 581	15 016
10.	1295	129 196	216 537	60	86 615	42 582

Šaltinis – RST

Kaip matyti 5 lentelėje, prijungimo mokesčių skaičiuoti nuo projekto sąmatinės vertės (parengtos vadovaujantis UAB „Sistela“ skaičiuojamosiomis kainomis) nėra tikslu ir objektyvu, nes skaičiuojamosios kainos kartais yra gerokai didesnės už faktines atliktų darbų išlaidas. Taigi, kartais naujesiems vartotojams nustatomas prijungimo mokesčio dydis yra ne tik didesnis už 40 proc. faktinių elektros skirstomųjų tinklų statybos išlaidų, bet kai kuriais atvejais padengia ir visas projekto įgyvendinimo išlaidas.

Reikia pastebėti, kad yra atvejų, kai rangovų pasiūlyta mažiausia statybų kaina būna didesnė už projekto skaičiuojamąją kainą. Tokiais atvejais operatorius iš naujų vartotojų reikalauja papildomo prijungimo mokesčio dalies. Išsamiau apie tai – ataskaitos 5 skyriuje.

Audito pabaigoje 2008 m. birželio 18 d. ūkio ministras pakeitė¹³ Taisyklių nuostatas: nuo 2008 m. rugsėjo 1 d. prijungimo mokestis sąmatiniais atvejais turės būti skaičiuojamas 40 proc. nuo „viešąjį pirkimą laimėjusio rangovo atliktų darbų kainos“. Mūsų nuomone, tai teigiamas žingsnis tobulinant Taisykles, tačiau siekiant išvengti dirbtinio rangovų kainų kėlimo, reikėtų nustatyti keletą „saugiklių“ (žr. 6 skyrių).

Prijungimo mokesčio nustatymas pagal skaičiuojamąją projekto vertę buvo netikslus, nes faktinės projekto įgyvendinimo išlaidos dažnai būna mažesnės. Dėl to naujieji vartotojai 2004–2007 metais operatoriams sumokėjo 13,6 mln. Lt daugiau nei numato nustatytas 40 proc. prijungimo mokesčio skaičiavimo principas.

¹³ Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2008-06-18 įsakymas Nr.4-253 „Dėl LR ūkio ministro 2002-09-17 įsakymo Nr.326 „Dėl elektros energijos vartotojų, gamintojų energetikos objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) prijungimo prie veikiančių energetikos įmonių objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) tvarkos ir sąlygų patvirtinimo“ pakeitimo“.

3.2. Vienanaris ir dvinaris įkainiai nesusiję su projekto įgyvendinimo išlaidomis

VKEKK 2002 metais patvirtino naujų vartotojų prijungimo įkainius, kurie galioja iki šiol. Šiuos įkainius pasiūlė Ūkio ministerija remdamasi RST ir VST 2001 m. II pusmečio ir 2002 m. I pusmečio faktinėmis sąnaudomis, susijusiomis su naujųjų vartotojų prijungimu.

6 lentelė. Nustatyti vienanario ir dvinario įkainių dydžiai, Lt (be PVM)

Įkainiai	Matavimo vnt.	Vienfazis atvadas	Trifazis atvadas
Vienanaris įkainis už leistinąją galią	Lt/kW	108,00	142,80
Dvinaris įkainis už leistinąją galią	Lt/kW + Lt/m	108,0 + 14,80	142,8 + 19,20

Vienanaris įkainis taikomas, kai projektuojami elektros tinklai yra ne ilgesni kaip 38 m ($k \leq 4,49$)¹⁴ ir vadovaujantis vienanariu įkainiu apskaičiuotas prijungimo mokestis yra ne daugiau kaip 2,5 karto mažesnis už skaičiuojamąją projekto vertę. Kai tinklai yra ilgesni nei 38 m, taikomas dvinaris įkainis, t. y. papildomai dar įvertinamas ir linijos atstumas, viršijantis 38 m, o kai projektinė sąmata yra 2,5 karto ir daugiau didesnės vertės negu vadovaujantis vienanariu ar dvinariu įkainiu apskaičiuotas prijungimo mokesčio dydis, tada taikomas sąmatinis skaičiavimo būdas.

Skaičiuodami prijungimo mokesťį pagal vienanarį ar dvinarį įkainius, projektinę sąmatą operatoriaus specialistai apskaičiuoja pagal metinio rangovo pasiūlytas kainas, kurios nurodomos sutarties priede (žr. 6 skyrių).

7 lentelė. Naujųjų vartotojų prijungimo, kai mokestis skaičiuojamas vadovaujantis vienanariais ir dvinariais įkainiais, duomenys

Metai	Prijungta vartotojų vnt.	Leistinoji galia, kW	Surinkta prijungimo mokesčio iš naujųjų vartotojų, Lt	Tiesioginės naujųjų vartotojų elektros įrenginių prijungimo išlaidos, Lt	Prijungimo mokestis tiesioginėse prijungimo išlaidose	Prijungimo mokesčio dalis, viršijanti 40 proc. tiesioginių prijungimo išlaidų, Lt
RST						
2004	4348	31 505,9	4 770 885	6 183 917	77,1 %	2 297 318,2
2005	7377	60 400,7	8 584 176	15 716 588	54,6 %	2 297 540,8
2006	4932	46 378,8	6 685 700	6 783 874	98,6 %	3 972 150,4
2007	6296	58 993	8 451 263	9 925 277	85,1 %	4 481 152,2
Iš viso:	22 953	197 278,4	28 492 024	38 609 656	73,8 %	13 048 161,6
VST						
2004	2004	14 713	2 163 000	5 112 000	42,3 %	118 200
2005	3122	22 215	3 234 000	6 969 000	46,4 %	446 400
2006	3961	29 381	4 283 000	7 123 000	60,1 %	1 433 800
2007	4770	49 363	7 147 000	7 790 000	91,7 %	4 031 000
Iš viso:	13 857	115 672	16 827 000	26 994 000	62,3 %	6 029 400
Viso:	36 810	312 950,4	45 319 024	65 603 656	69,1 %	19 077 561,6

Šaltinis – VKEKK

¹⁴ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2002-12-11 nutarimas Nr.122 „Dėl elektros energijos vartotojų įrenginių prijungimo prie tinklų įkainių“.

Kaip matyti iš 7 lentelės, naujieji vartotojai, kuriems prijungimo mokestis buvo apskaičiuotas vadovaujantis vienanariu ar dvinariu įkainiais, per pastaruosius ketverius metus sumokėjo beveik 70 proc. faktinių operatorių išlaidų šiems vartotojams prijungti prie skirstomųjų elektros tinklų. Tai rodo, kad naujieji vartotojai operatoriams sumokėjo apie 30 proc. arba 19,1 mln. Lt faktinių tinklų plėtros išlaidų daugiau nei numato nustatytas 40 proc. prijungimo mokesčio skaičiavimo principas.

8 lentelėje pateikiame duomenis apie kelis konkrečius prijungimus, kai prijungimo mokestis yra didesnis už išlaidas elektros tinklų statybai.

8 lentelė. Prijungimo mokesčių, 2006–2007 m. RST apskaičiuotų pagal vienanarį ir dvinarį įkainius (trifaziam atvadui), palyginimas su faktinėmis prijungimo išlaidomis

Eil. Nr.	Prijungiama nauja leistinoji galia, kW	Sumokėtas prijungimo mokestis (su PVM), Lt	Faktinės darbų atlikimo išlaidos (su PVM), Lt	40 proc. faktinių darbų atlikimo išlaidų, Lt	Prijungimo mokestis didesnis už 40 proc. faktinių išlaidų, Lt	Prijungimo mokestis didesnis už 40 proc. faktinių darbų atlikimo išlaidų, kartais
1	2	3	4	5	6 (3-5)	7 (3/5)
Vienanaris						
1.	7	1179,53	857	342,8	836,7	3,4
2.	21	3538,58	1985,1	794,0	2744,5	4,5
3.	5	842,52	302,08	120,8	721,7	7
4.	9	1516,54	359,66	143,9	1372,7	10,5
5.	8,5	1432,28	236	94,4	1337,9	15,2
6.	19	3201,58	166	66,4	3135,2	48,2
Dvinaris						
7.	12	4766,14	5938	2375,2	2390,9	2
8.	8,5	1632,45	1353,46	541,4	1091,1	3
9.	4	4004,45	2300,89	920,4	3084,1	4,4

Šaltinis – RST

Išnagrinėję konkrečius vienanario ir dvinario įkainių taikymo atvejus (8 lentelė) nustatėme, kad taikant šiuos įkainius vartotojai operatoriui dažnai sumoka gerokai daugiau nei 40 proc. faktinių prijungimo išlaidų.

Mūsų nuomone, atsižvelgiant į išdėstytus faktus, būtų tikslinga atsisakyti VKEKK tvirtinamų įkainių taikymo skaičiuojant prijungimo mokestį, kadangi dažnai tokiais atvejais naujieji vartotojai priversti mokėti nepagrįstai padidintą prijungimo mokestį. Visiems prijungimo atvejams, kuriems šiuo metu prijungimo mokestis skaičiuojamas vadovaujantis VKEKK patvirtintais įkainiais, būtų tikslinga taikyti tą patį 40 proc. viešąjį pirkimą laimėjusio rangovo pasiūlytos kainos principą.

Pastebėjimas

Ūkio ministerija nesutinka su pasiūlymu atsisakyti VKEKK tvirtinamų įkainių taikymo skaičiuojant prijungimo mokestį, kadangi, jų nuomone, šiuo metu nedidelės apimties darbams nereikia rengti projekto ir sąmatos, o atsisakius šių įkainių taikymo, reikės nedidelės apimties darbams rengti projektus ir sąmatas.

Manome, kad pakeitus tik prijungimo mokesčio skaičiavimo būdą, prijungimo darbų sudėtingumas nepasikeis, todėl projektai ir sąmatos neturėtų būti rengiami tais atvejais, kai to nereikalauja statybos procesą reglamentuojantys teisės aktai.

Vienanario ir dvinario įkainių taikymas, skaičiuojant prijungimo mokestį, nesiejamas nei su skaičiuojamosiomis, nei su faktinėmis statybos darbų išlaidomis, todėl naujieji vartotojai sumoka gerokai daugiau nei 40 proc. faktinių prijungimo projekto išlaidų. Per pastaruosius ketverius metus naujieji vartotojai operatoriams sumokėjo apie 30 proc. arba 19,1 mln. Lt faktinių elektros tinklų plėtros išlaidų daugiau nei numato nustatytas 40 proc. prijungimo mokesčio skaičiavimo principas.

4. Prijungimo mokesčio skaičiavimas BVG būdu

Operatoriai, prijungdami vartotojus prie anksčiau suprojektuotų ir pastatytų elektros skirstomųjų tinklų, taiko BVG prijungimo mokesčio skaičiavimo būdą. Šiuo būdu prijungimo mokestis skaičiuojamas toms teritorijoms, kurių elektrifikavimą inicijavo patys operatoriai pagal tuo metu galiojusias teisės aktų nuostatas, t. y. operatoriai patys savo lėšomis suprojektavo ir pastatė elektros tinklus remdamiesi patvirtintais teritorijų planavimo dokumentais. Tokiu atveju naujajam vartotojui prijungimo mokestis skaičiuojamas:

$$\text{Prijungimo mokestis} = \frac{\text{Faktinės projekto įgyvendinimo išlaidos (Lt)}}{\text{Leistinoji projektinė tinklo galia (kW)}} * \frac{\text{Naujojo vartotojo prašoma leistinoji galia (kW)}}{0,4}$$

Jeigu vartotojas pageidauja didesnės nei suprojektuota jo sklypui galia, tada viršprojektinis galingumas dažniausiai apmokestinamas pagal vienanarį įkainį.

Šiuo metu naujesiems vartotojams, norintiems prisijungti prie elektros skirstomųjų tinklų, kurie pastatyti 2003–2005 m. įgyvendinus BVG projektus, prijungimo mokesčio dydis RST skaičiuojamas ne pagal faktinę projekto vertę, bet papildomai ją indeksavus. Pavyzdžiui, RST generalinis direktorius, vadovaudamasis UAB „Sistela“ pateiktu statybos skaičiuojamųjų kainų bendru kitimu 2003–2007 metais, patvirtino¹⁵ indeksus (k1) naujų vartotojų prijungimo mokesčiui BVG atvejais apskaičiuoti (pvz., 2003 m. – 1,202).

UAB „Sistela“ vadovas mus informavo, kad šios bendrovės apskaičiuoti bendrieji metiniai indeksavimo koeficientai nenaudotini konkrečių projektų indeksavimui. Norint tiksliai nustatyti anksčiau parengtos sąmatos vertę, reikia perskaičiuoti konkrečią sąmatą naudojant skaičiuojamu periodu galiojančius Aplinkos ministerijos patvirtintus normatyvinius įkainius.

¹⁵ AB Rytų skirstomųjų tinklų generalinio direktoriaus 2006-04-28 įsakymas Nr.103 „Dėl bendrųjų vartotojų grupių vartotojams nustatyto 1 kW leistinosios galios kainos perskaičiavimo tvarkos“.

Mūsų nuomone, anksčiau parengtas sąmatas tiek indeksuoti bendraisiais metiniais koeficientais, tiek ir perskaičiuoti reikiamo periodo kainomis, nėra tikslinga, kadangi statybos darbai jau atlikti anksčiau ir šiuo metu operatorius nepatiria papildomų statybos išlaidų.

Šiuo metu BVG prijungimo mokesčio apskaičiavimo būdas neelektrifikuotoms teritorijoms nėra taikomas, nes, pasak operatorių specialistų, kvartalinė plėtra nepasiteisino – operatoriai investavo daug įmonės lėšų, o naujų vartotojų prisijungė gana nedaug, todėl neišnaudojami elektros tinklų pajėgumai, o elektros pirkimai taip pat nėra dideli.

Prijungimo mokesčio skaičiavimas BVG būdu iš esmės yra tikslus ir objektyvus tiek naujųjų vartotojų, tiek ir operatorių atžvilgiu.

5. Papildoma prijungimo mokesčio dalis

Nustatėme, kad kai pasirinkto rangovo statybos darbų kaina yra didesnė už skaičiuojamąją, operatorius iš naujų vartotojų reikalauja papildomos prijungimo mokesčio dalies. Taisyklėse ar kituose teisės aktuose neradome nuostatos, reglamentuojančios papildomos prijungimo mokesčio dalies reikalavimą. Tokia operatoriaus teisė numatyta tik Prijungimo sutartyje.

Kadangi nėra patvirtintos standartinės naujų vartotojų prijungimo prie elektros energijos tinklų sutarčių sąlygos arba tipinės (pavyzdinės) šių sutarčių formos, todėl operatorius jas parengia vienašališkai. Taikomi tik bendrieji Civiliniame kodekse sutartims numatyti reikalavimai. Mūsų nuomone, taip nepakankamai apsaugomi naujųjų elektros energijos vartotojų interesai.

Pastebėjimas

Energetikos įstatymo 5 straipsnio 2 dalies 10 punktą nustato: „Vyriausybė ar jos įgaliotos institucijos, vykdydamos valstybinį energetikos valdymą, tvirtina reguliuojamiesiems vartotojams ir fiziniams asmenims, energijos perdavimo, skirstymo ir tiekimo sutarčių privalomas standartinės sąlygas”.

Energetikos įstatymo 12 straipsnio 6 dalis nustato: „Energetikos įmonių tarpusavio santykiai, taip pat santykiai su energijos išteklių ar energijos vartotojais grindžiami sutartimis. Energijos tiekimo, perdavimo ir skirstymo sutartys yra viešos. Energija reguliuojamiesiems vartotojams ir fiziniams asmenims tiekama, perduodama, skirstoma sudarius sutartį pagal privalomas standartinės sąlygas”.

Elektros energetikos įstatymo 36 straipsnio 2 dalis nustato: „Standartinės elektros energijos pirkimo-pardavimo sutarčių su buitiniams vartotojams sąlygas tiekėjų teikimu tvirtina Vyriausybės įgaliota institucija, suderinusi su Nacionaline vartotojų teisių apsaugos tarnyba prie Teisingumo ministerijos (dabar – Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba).

Audito metu nustatėme, kad standartinės elektros energijos pirkimo-pardavimo sutarčių sąlygos nėra patvirtintos, o Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos nuomonės dėl elektros energijos pirkimo-pardavimo sutarties pasiteiravo tik AB VST.

Kol vartotojas nesumoka papildomo prijungimo mokesčio, Operatorius sustabdo prijungimo procesą. Atvejų, kai operatorius reikalauja sumokėti papildomą prijungimo mokestį, nėra labai daug. Pastebėjome, kad jų kasmet padaugėja apie kovo ir spalio mėnesius, kai UAB „Sistela“ tikslina statybos skaičiuojamųjų kainų rekomendacijas. Jeigu naujųjų vartotojų parengti projektai operatoriaus suderinami, o prijungimo procese (ieškant rangovų ir pan.) yra patikslinamos statybos skaičiuojamųjų kainų rekomendacijos, tai, mūsų nuomone, neturėtų turėti įtakos prijungimo

mokesčio dydžiui, nes naujasis vartotojas savo funkcijas atliko vadovaudamasis tuo metu galiojančiomis skaičiuojamųjų statybos kainų rekomendacijomis.

Atvirkštiniu atveju, kai rangovas pasiūlo mažesnę statybos darbų kainą nei projektinė skaičiuojamoji, operatorius prijungimo mokesčio vartotojui nesumažina ir nesugrąžina permokėtos dalies.

9 lentelė. Papildomo prijungimo mokesčio reikalavimo atvejai

Eil. Nr.	Prijungiama nauja leistinoji galia, kW	Projekto sąmatinė vertė (su PVM), Lt	Sumokėtas prijungimo mokestis (su PVM), Lt	Faktinės darbų atlikimo išlaidos (su PVM), Lt	Papildomo prijungimo mokesčio dalis, Lt	Bendras prijungimo mokestis, Lt	Bendro prijungimo mokesčio santykis su pradžioje sumokėtu, proc.
1	2	3	4	5	6	7 (4+6)	8 (3/5*100)
1.	10	16730	6692	19805,7	1230,4	7922,4	118,4
2.	2	7137,9	2855,2	8694,9	622,8	3478	121,8
3.	25	38285	15314	42560,7	1710,4	17024,4	111,2
4.	10	14487,7	5795,1	22001	3005,3	8800,4	151,9
5.	25	17394,3	6957,7	20001,2	1042,8	8000,5	115
6.	120	55157	22062,8	58154,5	1199,2	23262	105,4

Šaltinis – RST

Kaip matyti iš 9 lentelės, papildomas prijungimo mokestis gali būti nuo 5 iki 52 proc. jau sumokėto prijungimo mokesčio.

Nuo 2008 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojus Taisyklių pakeitimams, ši problema turėtų būti išspręsta, kadangi prijungimo mokestis bus 40 proc. nuo viešąjį pirkimą laimėjusio rangovo atliktų darbų kainos.

Papildomos prijungimo mokesčio dalies reikalavimas iš naujojo vartotojo nėra reglamentuotas teisės aktais, o numatytas tik operatoriaus vienašališkai parengtoje prijungimo sutartyje. Šią problemą išsprendė nuo 2008 m. rugsėjo 1 d. įsigalioję Taisyklių pakeitimai, nustatantys prijungimo mokesčio skaičiavimą nuo viešąjį pirkimą laimėjusio rangovo atliktų darbų kainos.

6. Rangovo parinkimas

RST daugeliu atvejų elektros skirstomųjų tinklų statybai naudojami metinių rangovų paslaugomis, jeigu tik šių rangovų pajėgumai tai leidžia ir metinėse rangos sutarčių prieduose yra numatytos visų projektui įgyvendinti reikalingų atlikti darbų kainos.

Naujesiems vartotojams ypač svarbu, kad naujų elektros tinklų statybos kaina būtų kuo mažesnė. Mūsų nuomone, viena efektyviausių priemonių tam pasiekti būtų naujojo vartotojo teisės siūlyti atestuotą rangovą nustatymas. Nei operatoriui, nei rangovui nėra taip svarbu kaip vartotojui kuo pigiau ir kuo greičiau prijungti savo elektros įrenginius prie skirstomųjų tinklų, nes operatorius visas prijungimo išlaidas (60 proc.) kompensuoja parduodamas elektros energiją (1 kWh kaina), o

rangovo, kaip ir bet kurio kito verslo atstovo svarbiausias motyvas – kuo didesnis uždarbis, arba, šiuo atveju, kuo didesnė statybos kaina. Akivaizdu, kad nerasime subjekto, geriau už patį vartotoją galinčio atlikti jo įrenginių prijungimo prie elektros tinklų kontrolę, kadangi išlaidos prijungimo mokesčiui tiesiogiai daro įtaką jo finansams.

Renkantis rangovą iš operatoriaus ir vartotojo pasiūlytų pagrindiniu vertinimo kriterijumi, mūsų nuomone, turėtų būti statybos darbų kaina.

Įgyvendinus minėtas priemones naujasis vartotojas taptų vienu iš svarbiausių kontrolės elementų, padėsiančių sumažinti skirstomųjų elektros tinklų plėtros kaštus, o kartu galbūt ir elektros energijos 1 kWh kainas, kadangi jos priklauso nuo licencijuotoje veikloje operatorių naudojamo turto vertės.

Yra rizika, kad naujojo vartotojo interesai gauti prijungimo paslaugą mažiausia kaina gali būti neapsaugoti, nes jis neturi teisės dalyvauti rangovo parinkimo procese.

7. Elektros skirstomųjų tinklų plėtros finansavimo padalinimas tarp naujų vartotojų

Vartotojas, pirmasis nusprendęs elektrifikuoti atokiau nuo elektros tinklų esančius savo statinius (teritoriją), iš dalies finansuoja visos naujosios linijos statybos išlaidas (40 proc. + projektavimas). Vėliau gretimai esančių valdų savininkai, prisijungdami prie elektros linijų, iš dalies finansuoja tik elektros linijos nuo pirmojo vartotojo valdos iki savo valdos statybą. Taigi esama tvarka diskriminuoja vartotoją, kuris pirmasis prisijungia prie elektros tinklų, finansuodamas 40 proc. visos linijos.

Dauguma specialistų sutinka, kad ši problema egzistuoja, tačiau ji svarbi vartotojams, o ne energetikams.

Vartotojai gali kartu dalyvauti (kooperuotis) statant elektros skirstomuosius tinklus, bet kadangi kiekvienas vartotojas norėtų, kad prijungimo mokestis būtų kuo mažesnis, todėl tai komplikuoja jų norą kooperuotis, žinant, kad operatorius pirmajam vartotojui vis tiek nustatys į perspektyvinę plėtrą orientuotas technines sąlygas, kurių rezultatu, t. y. sukurtu rezerviniu elektros tinklų pralaidumu, galės pasinaudoti norintys prisijungti vėliau. Taigi šiuo atveju svarbiausias argumentas naujajam vartotojui tampa laiko faktorius, t. y. jei neskubėsi, sutaupysi. Taip gali būti ribojama elektros energijos skirstomųjų tinklų plėtra.

Mūsų nuomone, nustatytoje tvarkoje yra neteisingas bendrai naudojamų skirstomųjų elektros tinklų dalinio finansavimo pasiskirstymo tarp naujų vartotojų principas. Visi naujieji vartotojai turėtų adekvačiai finansuoti naujų skirstomųjų tinklų statybą, neperkeliant didžiosios išlaidų dalies pirmajam naujajam vartotojui.

Taisyklės neadekvačiai paskirsto bendrai naudojamų elektros skirstomųjų tinklų statybos dalinį finansavimą tarp naujųjų vartotojų, nes ne visos elektros tinklų statybos išlaidos skaičiuojant prijungimo mokestį padalinamos tolygiai gaunamam elektros galingumui (kW).

8. Naujų vartotojų prijungimo proceso kontrolė

Vyriausybė yra pavedusi¹⁶ VKEKK vykdyti šias funkcijas:

- tvirtinti elektros energijos objektų (tinklų, sistemų, įrenginių) prijungimo įkainius;
- nustatant valstybės reguliuojamas kainas, įvertinti investicijų atsipirkimo ir veiklos išlaidų pagrįstumą;
- kontroliuoti valstybės reguliuojamų kainų ir tarifų taikymą ir t. t.

Vartotojų skundus dėl prijungimo prie elektros skirstomųjų tinklų ikiteismine tvarka nagrinėja¹⁷:

- Valstybinė energetikos inspekcija prie Ūkio ministerijos – dėl operatoriaus parengtų techninių sąlygų pagrįstumo.
- VKEKK – dėl operatoriaus veiklos ar neveikimo sprendžiant vartotojų ir gamintojų energetikos objektų prijungimo prie operatoriaus tinklų klausimus.

Nustatėme, kad VKEKK neatliko RST ir VST teikiamų šioms institucijoms naujų vartotojų prijungimo duomenų (deklaruojamų sanaudų ir t.t.) pagrįstumo ir (arba) kitokio pobūdžio šios veiklos patikrinimų. Audito metu VKEKK tegalėjo mums pateikti apibendrintus naujų vartotojų prijungimo duomenis, kuriuos jiems pateikė operatoriai.

Pastebėjimas

VKEKK nepakankamos energetikos įmonių kontrolės klausimas jau buvo analizuotas valstybinio audito ataskaitoje „Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos veikla“ (2007-12-22 Nr. VA-P2-20-23-17), kurioje konstatuoti VKEKK licencijuojamos veiklos priežiūros trūkumai:

- „Nepakankamai suderinti atskirų energetikos sektorių licencijavimo veiklą reglamentuojantys teisės aktai trukdo VKEKK efektyviai vykdyti licencijuojamos veiklos priežiūrą“.
- „VKEKK nereglamentuoti licencijuojamos veiklos patikrinimų grafiko sudarymo principai ir tikrinimų atrankos kriterijai“.
- „VKEKK įmonių licencijuojamos veiklos patikrinimams skiria 1-2 dienas, todėl per tokį laikotarpį nelieka galimybės detalesnei pažeidimų priežasčių analizei. Dėl to yra rizika, kad nebus pasiekta tikrinimų kokybė ir pažeidimų prevencija“.

Manome, kad išsamūs patikrinimai sudarytų sąlygas užtikrinti operatorių teikiamų duomenų pagrįstumą, o tai tiesiogiai darytų įtaką VKEKK priimamiems sprendimams ir tobulinant nustatytą naujų elektros energijos vartotojų prijungimo tvarką.

¹⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002-11-07 nutarimas Nr.1747 „Dėl Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nuostatų patvirtinimo“.

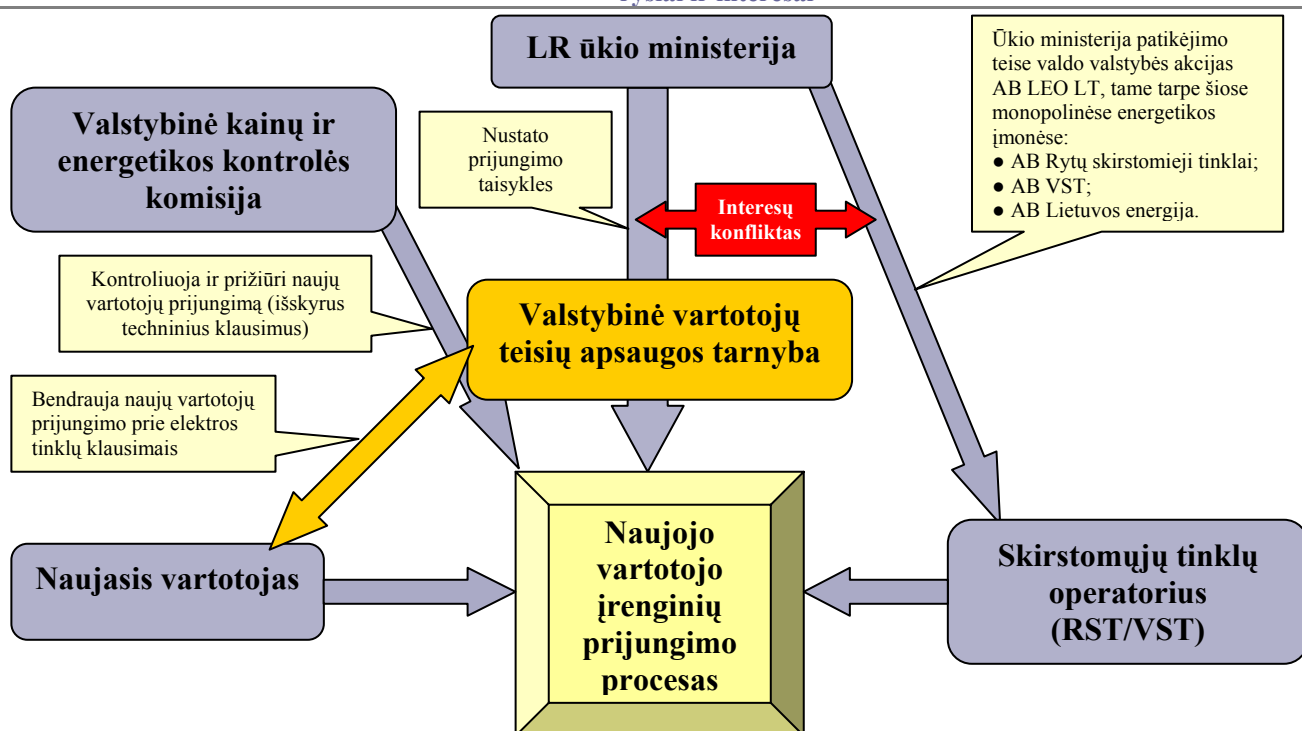
¹⁷ Elektros energijos vartotojų, gamintojų energetikos objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) prijungimo prie veikiančių energetikos įmonių objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) taisyklė 51 punktą.

Pastebėjimas

Audito metu Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija 2008-08-01 nutarimu Nr.O3-92 patvirtino Patikrinimų atlikimo tvarkos aprašą, kuriuo nustatė energetikos įmonių vykdomos licencijuojamos veiklos patikrinimų organizavimą, jų atlikimą, rezultatų įforminimą bei nustatytų pažeidimų pašalinimo kontrolę.

Kadangi Ūkio ministerija patikėjimo teise valdo, naudoja ir disponuoja AB Leo Lt (AB Rytų skirstomieji tinklai, AB VST ir AB Lietuvos energija) valstybei nuosavybės teise priklausančiomis akcijomis, ministerijos darbuotojai yra šių įmonių stebėtojų tarybų nariai, todėl šios institucijos darbuotojams gali būti sunku išvengti interesų konflikto ir nustatyti objektyvias Taisykles visų prijungimo proceso šalių (operatoriaus ir naujojo vartotojo) atžvilgiu.

3 pav. Naujų vartotojų prijungimo procesą vykdančių, reglamentuojančių ir priežiūrą atliekančių subjektų ryšiai ir interesai

Šaltinis – Valstybės kontrolė

Manome, kad siekiant apginti naujųjų elektros energijos vartotojų interesus, būtų tikslinga Ūkio ministerijai teisės aktais nustatyti pareigą Taisyklių nuostatas suderinti su vartotojų teises ginančia institucija, t. y. Valstybine vartotojų teisių apsaugos tarnyba, o to neatlikus Taisyklių nuostatos negaliojotų.

Šiuo metu VKEKK neužtikrina efektyvios operatorių kontrolės naujų elektros energijos vartotojų prijungimo srityje.

Kadangi Ūkio ministerija patikėjimo teise valdo, naudoja ir disponuoja AB Leo Lt (AB Rytų skirstomieji tinklai, AB VST ir AB Lietuvos energija) valstybei nuosavybės teise priklausančiomis akcijomis, ministerijos darbuotojai yra šių įmonių stebėtojų tarybų nariai, todėl šios institucijos darbuotojams gali būti sunku išvengti interesų konflikto ir nustatyti objektyvias Taisykles visų prijungimo proceso šalių atžvilgiu.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išvados

1. Šiuo metu teisės aktai nenustato prievolės privačių žemės sklypų savininkams sudaryti sąlygas elektros skirstomųjų tinklų plėtrai. Potencialūs naujieji vartotojai neturi informacijos apie esamus laisvus galingumus (kW) kadastrinėse vietovėse esančiuose elektros skirstymo tinkluose. Tai trukdo naujesiems vartotojams operatyviai organizuoti optimalių naujų tinklų projektavimo darbus. (2.1., 2.2. skyriai, 11, 12 psl.)

2. Operatoriai, išduodami technines prijungimo sąlygas, įpareigoja projektuoti didesnio nei prašo naujieji vartotojai pralaidumo elektros energijos tinklus, todėl vartotojai priversti iš dalies finansuoti perspektyvinę, jiems naudos neduodančią, elektros tinklų plėtrą. (2.2. skyrius, 12 psl.)

3. Taisyklėmis nustatyta prijungimo projektų derinimo tvarka iki 2008-09-01 sudarė galimybes operatoriui reikalauti, kad projektų skaičiuojamosios sąmatos būtų rengiamos taikant maksimalius netiesioginių išlaidų koeficientus, kurie didino projekto vertę, o tuo pačiu – ir prijungimo mokesť. Kadangi rangovai dažnai atliktų darbų aktuose juos nurodo mažesnius, todėl tai sudarė sąlygas operatoriams nepagrįstai iš vartotojo reikalauti didesnio nei 40 proc. faktinių išlaidų dydžio prijungimo mokesčio. (2.3. skyrius, 13 psl.)

4. Į naujų vartotojų prijungimo projektų vertę neįskaičiuojamos projektavimo ir kitų inžinerinių paslaugų išlaidos, nors skaičiuojamųjų kainų rekomendacijos ir verslo apskaitos standartai numato šias išlaidas įtraukti skaičiuojant objekto savikainą. Tai sumažina operatorių apskaitomų elektros skirstomųjų tinklų, kurių projektavimą organizavo ir finansavo naujieji vartotojai, vertę. (2.4. skyrius, 14 psl.)

5. Prijungimo mokesčio nustatymas pagal skaičiuojamąją projekto vertę buvo neobjektyvus, nes faktinės projekto įgyvendinimo išlaidos dažnai skiriasi nuo skaičiuojamųjų. Dėl to naujieji vartotojai 2004–2007 metais operatoriams sumokėjo 13,6 mln. Lt daugiau nei numato nustatytas 40 proc. prijungimo mokesčio skaičiavimo principas. (3.1. skyrius, 15 psl.)

6. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos patvirtintų vartotojų įrenginių prijungimo prie tinklų įkainių (vienanario ir dvinario) taikymas, skaičiuojant prijungimo mokesť, nesiejamas nei su skaičiuojamosiomis, nei su faktinėmis statybos darbų išlaidomis, todėl naujieji vartotojai taip sumoka gerokai daugiau nei 40 proc. prijungimo kaštų. 2004–2007 metais naujieji vartotojai operatoriams sumokėjo 19,1 mln. Lt daugiau nei numato nustatytas 40 proc. prijungimo mokesčio skaičiavimo principas. (3.2. skyrius, 17 psl.)

7. Papildomo prijungimo mokesčio dalies reikalavimas iš naujojo vartotojo buvo nereglamentuotas teisės aktais, o numatytas tik vienašališkai operatoriaus parengtoje prijungimo sutartyje. Šis operatoriaus reikalavimas nepagrįstas, kadangi priešingu atveju, kai rangovo pasiūlyta elektros tinklų statybos kaina būdavo mažesnė už skaičiuojamąją, skirtumas vartotojams nebuvo gražinamas. (5 skyrius, 20 psl.)

8. Nors Energetikos ir Elektros energetikos įstatymai nustato pareigą Vyriausybės įgaliotai institucijai (Ūkio ministerijai) parengti ir patvirtinti privalomas standartines elektros energijos pirkimo-pardavimo sutarčių sąlygas, tačiau jos iki šiol nėra patvirtintos. (5 skyrius, 20 psl.)

9. Naujų vartotojų prijungimo prie veikiančių elektros energetikos įmonių objektų procesas, kaip ir elektros energijos pirkimo-pardavimo procesas, daugeliu atvejų yra monopolinių energetikos įmonių teikiama paslauga, todėl daryti įtaką prijungimo sutarčių sąlygoms patys vartotojai iš esmės negali. Taip nepakankamai apsaugomi naujųjų elektros energijos vartotojų interesai. (5 skyrius, 20 psl.)

10. Yra rizika, kad ir skaičiuojant prijungimo mokesťį pagal faktines statybos išlaidas, naujojo vartotojo interesai gauti prijungimo paslaugą mažiausia kaina gali būti neapsaugoti, nes jis neturi teisės dalyvauti rangovo parinkimo procese. (6 skyrius, 21 psl.)

11. Naujų vartotojų prijungimo prie elektros tinklų taisyklės neadekvačiai paskirsto bendrai naudojamų elektros skirstomųjų tinklų statybos dalinį finansavimą tarp naujųjų vartotojų, nes ne visos elektros tinklų statybos išlaidos, skaičiuojant prijungimo mokesťį, padalinamos tolygiai gaunamam elektros galingumui (kW). (7 skyrius, 22 psl.)

12. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija neatliko operatorių vykdomo naujų vartotojų prijungimo prie elektros tinklų ir apie šią veiklą jų teikiamų duomenų pagrįstumo patikrinimą, todėl neužtikrino efektyvios naujų vartotojų prijungimo kontrolės. (8 skyrius, 23 psl.)

13. Kadangi Ūkio ministerija patikėjimo teise valdo, naudoja ir disponuoja AB Leo Lt (AB Rytų skirstomieji tinklai, AB VST ir AB Lietuvos energija) valstybei nuosavybės teise priklausančiomis akcijomis, ministerijos darbuotojai yra šių įmonių stebėtojų tarybų nariai, todėl šios institucijos darbuotojams gali būti sunku išvengti interesų konflikto ir vienašališkai nustatyti objektyvias Taisykles visų prijungimo proceso šalių atžvilgiu. (8 skyrius, 23 psl.)

Rekomendacijos

Pastebėjimas

Kadangi nuo 2008 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojo „Elektros energijos vartotojų, gamintojų energetikos objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) prijungimo prie veikiančių energetikos įmonių objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) taisyklių“ pakeitimai, nustatantys prijungimo mokesčio skaičiavimą nuo viešąjį pirkimą laimėjusio rangovo atliktų darbų kainos, o tai išsprendė 3, 5 ir 7 išvadose pateiktas problemas, todėl rekomendacijų joms spręsti neteikiame.

Lietuvos Respublikos Vyriausybei:

1. Inicijuoti teisės aktų pakeitimus nustatant galimybę plėtoti elektros skirstomuosius tinklus privačiuose žemės sklypuose mažiausiai nepatogumų sukeliančiais būdais, pvz., sklypų ribomis ir (ar) panašiai. (1 išvada)
2. Inicijuoti teisės aktų pakeitimus atsisakant Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos tvirtinamų vartotojų įrenginių prijungimo prie tinklų įkainių (vienanario ir dvinario) ir tokio skaičiavimo būdo taikymo nustatant naujųjų elektros energijos vartotojų prijungimo mokestį paliekant vienintelį šio mokesčio skaičiavimo būdą: 40 proc. nuo viešąjį pirkimą laimėjusio rangovo atliktų darbų kainos. (6 išvada)
3. Inicijuoti teisės aktų pakeitimus, numatančius pareigą Ūkio ministerijai vartotojų ir gamintojų energetikos objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) prijungimo prie veikiančių energetikos įmonių objektų taisyklių nuostatas suderinti su Valstybine vartotojų teisių apsaugos tarnyba. (13 išvada)
4. Inicijuoti teisės aktų pakeitimus nustatant pareigą Vyriausybės įgaliotai institucijai (Ūkio ministerijai), suderinus su Valstybine vartotojų teisių apsaugos tarnyba, patvirtinti standartinės naujų vartotojų prijungimo prie elektros tinklų sutarčių sąlygas arba tipines (pavyzdines) šių sutarčių formas. (9 išvada)

Lietuvos Respublikos ūkio ministerijai:

5. Įpareigoti operatorius viešai skelbti duomenis apie nepanaudotas elektros energijos perdavimo (skirstymo) galimybes kadastrinėse vietovėse esamuose elektros energijos tinkluose reguliariai juos atnaujinant. (2 išvada)
6. Teisės aktais nustatyti prijungimo mokesčio skaičiavimą ne nuo elektros tinklo bendrojo leistino pajėgumo, o nuo naujojo vartotojo prašomos leistinosios galios. (11 išvada)
7. Užtikrinti, kad operatoriai visais atvejais įvertintų projektavimo ir inžinerinių tyrinėjimų išlaidas skaičiuodami naujų elektros tinklų vertę. (4 išvada)

8. Parengti ir, suderinus su Valstybine vartotojų teisių apsaugos tarnyba, patvirtinti privalomas standartines elektros energijos pirkimo-pardavimo sutarčių sąlygas ir užtikrinti jų taikymą praktikoje. (8 išvada)

9. Teisės aktais nustatyti vartotojams galimybę visais atvejais pasiūlyti operatoriui atestuotą rangovą savo elektros energijos įrenginiams prijungti. (10 išvada)

Valstybinei kainų ir energetikos kontrolės komisijai:

10. Užtikrinti efektyvią elektros skirstomųjų tinklų operatorių veiklos, prijungiant naujus vartotojus prie elektros tinklų, kontrolę. (12 išvada)

2-ojo audito departamento direktorė

Zita Valatkienė

Vyriausiasis valstybinis auditorius

Remigijus Bieliauskas

Valstybinio audito ataskaita pateikta:

- Lietuvos Respublikos Vyriausybei, 1 egz.
- Lietuvos Respublikos ūkio ministerijai, 1 egz.
- Valstybinei kainų ir energetikos kontrolės komisijai, 1 egz.
- AB Rytų skirstomiesiems tinklams, 1 egz.